

Степан Бабій

ФАНТОМНИЙ БІЛЬ

(Вірші, публіцистика)

Рівне – 2016

Сценарій телефільму «Шумські ліси» у книжці
«Фантомний біль».
Виготовлення телефільму «Шумські ліси»
для туристичної реклами.

Редактор: *Віктор Мазаний*

Фантомний біль – болять те, чого нема (напр. – болять пальці відсутньої кінцівки). Втрата державності, відсутність самостійної України залишалися болем. Біль за теперішнє переплівся з болем за минуле, і склали цю збірку.

РАНА ГЛИБОКА

* * *

Чекалось держави...
О, скільки за те поколінь
Життя віддали, скільки крові пливло,
Скільки прагнень і мрій
вознесено сяйву свободи...
І – маємо: пізнього плоду гіркого
з чорнобилеприсмаком,
з погарем рванодонбаським.
Понаддвадцятилітній крадіж і грабіж...
О, Боже: держава! – жорстока покара
злим за нелюбов, за ту лень, за ті зради
і східнокріпацьку покору Москві...
Жорстока держава. Ще не Україна
омріяна наша. Така плодоносна перлина планети,
розкішно багата земля.
А то пригадаймо як все починалось –
Яка ейфорія охоплювала найкращих
І цвіт прапорів над людьми синьо-жовтий...
Пробудження нації, ті хвилювання, поезія...
І переродилося в що... Бо поети
гадали побудувати державу
гарячими сплесками слів.
Ніколи їм не дозволяймо
братися за важкі справи
(хай собі пишуть – може й щось вийде),
Бо все одно усе перехоплять жорстокі прагматики.

БЕЗДЕРЖАВНІСТЬ

Розбивається мрія моя про державу –
мою самостійну, соборну святу Україну –
розбивається в злу нелюбов і в злодійство,
у хробарництво зверху – донизу,
що точить, як дерево вічне, –
громами обпалюване живе тіло Вітчизни.
У палаючих вибухах, вирах повстань,
У грізних відблисках вся – від пожеж – Україна.
І кишіючі кодла безбатченків,
Наче гусениць, об'їдаючих дерево,
що виростає у вільних народів державою.

Махновщина партійна, клани, чвари
І вилупки – новітні отамани,
Попи, що паству розвели в кошари.
Оманою запльовані екрани...

Від Запоріжжя, Києва, до Львова
Гетьманчики на Гетьмана звелися,
Отруйні їх реклами і промови...
І всі – як блекотою обпилися.

Амбіції розвалюють державу,
Й не стримує людців біда на Сході,
Немає Лебедя¹ на глупу цю ораву,
Що сіє розбрат в бідному народі.

---

¹ Організатор роззброєння мельниківських і бульбівських загонів заради створення єдиної Української Повстанської Армії, щоб не повторити отаманії 20-тих років.

А ще слабке мислення багатьох, що породжене засвоєнням газетного, а тепер і мотлоху інтернетного, є не останньою причиною загального блюду. Так ведуть себе, ніби не було недавньої азаровщини і влади бандита.

ФАНТОМНІ БОЛІ

Бійці, що повернулися з війни,
Яку державці нарекли АТО,
Тривожать рідних ночами вони
(Нема у тому їхньої вини),
Болить вчорашнє, як болить фантом.

І скрикують, і будяться вони,
Печуть думки і спогади важкі...
Сплять у постелях солодко страшки
(Сховались, відкупились від війни)...
Такі в нас, Україно, пиріжки:

Коли спав люд, я ночами будивсь,
Так біль терзав за тебе. Я моливсь,
Моливсь за тебе до високих зір
І молитви стікали на папір...
Отак найкращий вірш тобі родивсь.

* * *

Майдану кров і кров Донбасу,
І покалічений народ...
А думалося, що відразу
Засяє на весь світ Дніпро
Із древнім золотом Софії,
Уся пробудиться земля...
Такі були солодкі мрії,
Як гордий дух нас окриляв.
А світ стурбований собою,
Занепокоївсь лиш за нас,
Покритих страмом і ганьбою
(Усе відкрив свавільний час).
Бо за важкою боротьбою
Замість борців прийшли людці
Засліплені всі домостроєм...
І повели на манівці,
Щоб кров'ю власною герої
Ту оплатили срамоту.
Тоді лиш осягнем мету,
Як викуєм духовну зброю.

ТАРАС

*Тарасові Більчуку,
художнику*

Київський камінь, розколотий камінь,
Що вчора топтався ногами,
Нині художниковими руками,
Як праща, занесена над ворогами.

Руку із пензлем, що на мольберті
Клала мазками фарбу червону,
Гостро відчув наступаючий беркут
На майданівську оборону.

Тут вже не фарба, вже кров тут червона
Злита з вогнем, з його полум'ям диким,
Гостре каміння разить колону
Посеред пострілів, зойків і криків

Бризнула кров по чолі з його рани,
Світ закружляв і обпечений Київ...
Але не впав перед тим, хто поранив,
Бо захищав він серця молодії.

* * *

Стільки в Донбасі смерті і крові,
Там міномети б'ють і гармати
І музика світу – у древньому Львові,
Сюди з'їжджаються світочі грати.

Вабить розкішна сяюча зала
І розлилися божественні звуки...
А там розірвалася міна, що впала
І відірвала ногу чи руку.

Ті, що на мову Тютюнника, Стуса
Блискали люто злими очима,
Нині звели кулемети на бруствер –
Ціляться в душі і серце Вітчизни,

В музику плетив камінних, соборів,
В пам'яті музику, в подих любові,
Де навіть в горі, великому горі
Велич мистецька вражає собою.

* * *

Гайки і діброви, гайки і діброви...
Зелені куточки, окрасу осінню –
За газові ціни усе обезцінять –
Краяни підряд усе ріжуть на дрова.
Сади, що діди посадили з батьками,
Пішли під сокири (лишились берези
щоб сік на похмілля тяжке протверезив),
Під корінь все йде, що плекалось роками.
Знецінений спадок і кращі з традицій,
Немов генетичні зв'язки обірвались,
Ні місць звірині й для прилітної птиці,
Ні добрих надій в такий час зі столиці...
Від всіх перемін в Україні: настало –
Що і не напиться води із криниці.

* * *

Йдуть холодні дощі
Як ворожі облави,
Непривітно в душі
В непривітній державі.

Дзвони скрізь похоронні,
Чорні зграї, як з прощ,
Кричать мокрі ворони
Від образи на дощ.

По холодних дощах
Все таки просвітліє.
Отріпнеться душа
Чиясь від безнадії.

І ТАКІ ОБРАНЦІ...

Юрист (в сільгосптехнікумі брав освіту)
Бухгалтер, що названий економістом,
Себе політичною мають елітою,
Парламент наповнили збідненим змістом.

З одними бажаннями: «все і відразу»
(Не ті, що з набитими пуляресами),
Вони прийшли у Верховну Раду
За палацами і «Мерседесами».

Навіщо ті сесії чи закони,
Не треба їм зниженої зарплати,
Як можна стригти багаті купони,
За долари голос баригам продати.

З трибуни плакати привселюдно –
Ставати народу захисниками,
А в жменях затискуючи валюту,
Коньяк дорогий доливати до кави.

З одними бажаннями: «все і відразу»,
Радіти набитими пуляресами,
Вони прийшли у Верхову Раду
За палацами і «Мерседесами».

ПРО СПРАВЖНІХ ЧОЛОВІКІВ

Проводжати дружин і дітей (для продовження роду),
а самим залишатися в переораному снарядами місці,
а самому навіть загинути
в цих жорстоких законах диктуючого життя.
В цім сторіччі, що сягнуло вершин геніального розуму,
десь у закутках темних потерзаної планети
павуки з павутини плетуть ланцюги
для уярмлень впокорених душ...
А провівши дружин і дітей у безпечні місця,
справжні чоловіки стройно, збройно встають,
незважаючи на всі жахи, на втрати у них побратимів
заступають серпанок творінь
перед диким, гарячим гарчанням металу
у палаючих вихорах вибухів...
А чи – ні? –
і рятуються втечею, і ховаються за подоли дружин,
щоб десь пристосуватись, вдавати із себе
ще й справжніх чоловіків.

* * *

*«Я польську чув мову на розі двох вулиць Тернополя...
І зрадив тоді мові, що вільно текла,
наче дзенькала срібно,
Мові, якою прагнули рід наш залити, заповонити,
Я нині радію – лишилися тільки слова,
наче блискітки срібні,
в дужій стрімкій течії української мови».*

1968 р.

І «калинова», «барвінкова»...
Яка там ще, промовці, мова?
«А-а, – додадуть ще, – «солов'їна»...
Єлеєм сита Україна.
Хто мову тільки не боронить,
Роки «Просвіта» б'є у дзвони.
Та примовкаєшся відразу,
Як над окопами Донбасу
Під вибухами по два боки
Від Новопскова до Широкіно –
Московська мова... Невмируща? –
Та, що в містах, в столиці суща.
Всі свята, заходи парадні
Стають, неначе другорядні:
Як посестра – лиха свекруха,
Російська мова ріже вухо.
І визнач по словах тепер ти
Сенс боротьби, життя і смерті.

ЧИ ДАЛЕКО ДО ЄВРОПИ?

Позаду кров, позаду смерть і рани,
І по землі прорізані окопи,
Пекельні «Гради», «Смерчі», «Урагани»...
І з ямами дорога до Європи.

Ну а вона, примхлива, сита пані
(Назвав Павличко курвою старою),
В занепокоєні і з катом в заграванні
Втомилась, ще й із власною бідюю.

А ми, як наші предки із волами,
Міркуєм: чи далеко до Європи?
Ще й з їх і нашими лихими ворогами
Дорога ця впирається до шопи.

МИ УДВОХ З ЛЕЛЕКОЮ...

Ми удвох з лелекою
дивимось, що сталося:
Долею нелегкою
Нам життя послалось.

Стільки перемінено,
Стільки перенищено,
З обширу привільного
Острівці нам лишено.

Нині не застали ми
Те, що було вічно,
Зорано – заплавами,
Висушена річка.

Зайдами російськими
Вивезлось, ламалось,
Клунь понад обійстями
Вам для гнізд не стало.

Ходим над байраками,
Висохлими стернями,
Втрачене, оплакане
Поростає тернями.

Лелю мій, лелеко мій,
Радість ще остання –
У розорі цій сумній
Бережем кохання.

* * *

Ця глобально велика Україна,
Щось божественне і осяйне,
Всі, що сталися в ній переміни –
Бідний розум і не осягне.

Кожен звук в чотирьох своїх стінах,
А тут воля безмежна така
І розбіглася Україна
По станицях своїх і полках.

Що не прищ – новоявлений гетьман,
Не курінь – йому «січ» подавай,
З-поміж двох висувається третій,
Прагне в лідери кожний шахрай.

І церковна одна заморока,
Бо не пастирі – просто попи...
І прорізана рана глибока,
Як Дніпро, протинає степи.

1994 р.

* * *

Не Ровно, а Рівне
Мені стало рідне
і споріднені рими: не гримай дверима –
один раз побачене на дверях маршрутки –
неначе віддячено:
бо вулиці Рівного нами поміняні¹,
кожна оновлення випромінює.
І хоч у пересварах, серед політичного лому
не вглянуто повстанського «Бурелому»,
не перестає наше Рівне
мені бути рідним.

22 БЕРЕЗНЯ

Цей жахливий березневий день
(Не тому, що стало схолодати),
Похорон, судилище, теракти²...
Б'ють у серце, як в живу мішень.

Перші птахи, подихи весни,
Сік з беріз... Будитися й радіти.
Гинуть люди і невинні діти –
Коїть зло свій намір навісний.

Та за що і за які гріхи,
Як нема провини перед Богом?..
Напрямя в пекельні ці дороги
Ряджений у людський лик Лихий.

---

¹ Перейменовано 118 вулиць за півтора року.

² Теракти в Брюсселі. Суд над Савченко. Похорон Гонгадзе.

ДЖАМАЛА

От і Європа! Досягнуто цілі –
Так піднесла Україну Джамала.
Гордо, високо як підлетіли
Крила, що твому народу ламали.

Наша татарко, донько України,
Ще один постріл ворогу в серце,
Голосом чистим твоїм солов'їним
Ранила світ в переможному скерцо.

Нині святкує твоя Батьківщина,
Ворогом знову в кайдани закута,
Гордого кримського роду дитина
Голосом ті розриватиме пута.

* * *

Почув зозулю перший раз –
Багато накувала літ.
В непевний і лихий наш час
Ще скільки раз переболить –
Своїм, чиїмось не чужим?..
(Зчорнілим цвітом у саду
Під лиховіями з чужин).
Провівши не один режим,
Життям – не полем з болем йду.
...Зозулин не потішив лік,
Що накувала стільки літ,
Відпив бо горя і жалів,
Як лікар, що чужим болів.

* * *

Синій і жовтий цвіт ранній в садку
Дикий, насяний, пастівниковий,
Був, як протест у годину лиху –
Колов кожному більшовикові.

Синім і жовтим рясніло, було
Тим, за що люто, жорстоко карали,
Навіть у рідній природі цвіло,
Що в непокірній душі не вгасало.

ХТО Є ХТО

Чесною працею, не в махінаціях
Не збагатіти серед розрухи –
Бідний народ коли, нищена нація –
Маєм з Борисом Олійником рацію:
Сукином сином магнат є по духу.

* * *

Старий Стіжок, Антонівці... В лісах –
Трагічний слід, як і по всій країні,
В одному загусає попіл-прах,
А другі ледве зводяться з руїни.

І там, і там глумилися кати –
Палилось швабами, знущалось москальнею,
В Стіжку горіли душі і хати,
Антонівці зрівняли із землею:

За нашу гідність, український дух,
Що народили воїнів-повстанців...
Сюди до них вклонитися ідуть
З Почаєва, із Шумська, із Крем'янця.

Де звівсь у височінь Данилів град
І церква небо радує стіжецька,
Стікається пробуджений народ,
Звучать пісні повстанські і стрілецькі.

І я сюди вклонитися прийду,
Збудитись серцем, пам'ять освіжити,
В пречисті ці ліси, безмежної краси,
Сюди, де ще живе повстанський дух,
Що кличе нас будитись, гідно жити.

БОЖЕ ВОЇНСТВО

У своїх творах (в оповіданні «Празниковий день» і в «Буреломі») я згадав про Михайлівську церкву і показав її на фотографії. Але тоді не прийшло на думку, що церква названа в честь архистратига, керівника Божого воїнства. І не один раз писалося і друкувалося, що село мое Голибіси в районі називали «бандерівським». На Шумщині в усіх селах були хлопці-бандерівці, а чомусь саме це село називали так. Чи не тому, що недалеко, через ріку було воно від Шумська, де концентрувалася ворожа Україні сила, і саме в цьому селі загинув не один енкаведист і міліціонер з начальників. І той страх, з яким їм доводилося їхати сюди, був перед бандерівцями. А таке було в селі середовище, що не тільки в ньому, порівняно невеликому, загинуло 37 хлопців, а й кожна хата, за виключенням декількох, жила повстанським духом. Бо не тільки батьки, а й близькі і далекі родичі співчували і допомагали повстанцям...

Був і такий випадок – в село увійшла сотня, а якраз наближалася армія, коли фронт котився на Захід, і кожна хата взяла повстанця (в селі був міцний керівний осередок із місцевою боївкою), щоби перед армійцями кожен повстанець виглядав як простий житель. А ще – із села нікого не було в поліції за німців, ніхто не пішов у советську армію і навіть «штунди» (так тут називали) в селі не було. Така однастайність! І всі загинули... Всіх загиблих в сутичках повстанців, що їх викидали шумські кати на окописько, родичі викрадали ночами, перетягуючи через ріку. Таємно хоронили на цвинтарі. Навіть незнайомих, біля 15 чоловік закопали в одну могилу.

Через те село і так постраждало: кого не вибили – пересудили, а решту – вивезли. І докінчили тим, що і назву села поміняли. Голибіси стали Мировим.

І чи не символічно, що саме в церкві архистратига був охрещений кожен повстанець, а в час лихого години, вже дорослими, молоді хлопці взяли зброю до рук проти чужої нечисті. І під покровом архистратига поповнили його Боже воїнство.

У дворі біля церкви є повстанська могила. В ній лежить сотник із сином. Сотник Матвіюк Кость, оточений енкаведистами, застрелився, а син Федір (звали Федьком) загинув у зіткненні. З 1944 року по сей день не було відправи, незважаючи на те, що УПА визнана державою як одна із воюючих сторін.

СТІЛЬКИ ВІДДАНО СЕРЦЯ...

*Все намагався пробитись, як через тороси,
Духом, грудьми протаранити доти-столи,
Тільки наміцно засіли брати-малороси,
Били прицільно і стримували, як могли.*

Велику частину серця я віддав повстанцям. Починаючи із першої збірки поезій – вірші «Білили мати...» і «Вже хлопців тих...» («Молодь» – 1972 р.) і в другій збірці – «Шумські ліси», і «Вмирають матері...» написані теж на початку 70-х. Повстанцям написані, присвячені дві книжки публіцистики «Волинські дзвони» і «Луни повстанського краю» та книжка художньої прози, «Бурелом». Ще одну частину серця віддав для хлопців з Майдану та АТО – збірка публіцистика (вірші і статті) «Слова, що необхідні, як патрони» та «Білі голуби над Шумськом».

Спротив советам, режимам Кучми, Ющенко і Януковича – в книжках і збірках поезій: «Із вірю літ», «Україна під Сатаною», «Лебедина пісня». А в книжці «Спротив» – понад 150 віршів, які пронизує тема України – той же біль та інвективи.

У всіх моїх збірках, окрім лірики (інтимна та пейзажна) твори історіософічні, громадянських мотивів, філософських медитацій, у всіх збірках (а їх 25!) тема України.

Починаючи від збірки «Україна під Сатаною», у кожній книжці (вірші, проза, публіцистика) дискутую із церквою московського патріархату.

Незважаючи на несприйняття, замовчування майже кожного видання («Ми так не думали» – висловився літератор-комуніст), а то й елементарну заздрість (35 видання!), дивуюся, як тільки витримує серце.

А скільки нападок, палок в колеса від ворогів – відвертих і скритних.

ТРИ ОРДИ

(Шумські ліси)

Шумські ліси – це великий масив у південно-західній Волині, де таборувалася УПА «Волинь-Південь». Цей масив оточує золоте кільце: Остріг – Шумськ – Кременець – Дубно – Дермань. Всі глибоко історичні міста і місця. В центрі того масиву – село Антонівці, де був штаб повстанської армії і всі господарчі служби та установи. За це після другої світової війни село було покаране советами. Школа, церква, великий млин... І все знищене.

Обіч Антонівець по обидва боки село Стіжок і Данилів град. Доля Стіжка трагічна як і Антонівець. А трагедії тут розіграли орди. Було їх три. У 1259 році поплічник хана Батия Бурундай з ордою, вимагав від Данилового брата Василька: «Якщо есте мої спільники – розмечіте городи: Данилів, Стіжок, Крем'янець...» Друга орда – коричнева. Німецькі карателі спалили село Стіжок і знищили біля 200-х людей. Все за повстанців. І найстрашніша орда – червона. Протягом десяти років вона нищила все українське. Війська НКВД були кинуті на ці ліси для боротьби з повстанцями і місцевими жителями. Найбільший бій був під Гурбами, де була оточена п'ятитисячна армія УПА силами НКВД. Було їх до тридцяти тисяч. І Антонівець під час цієї боротьби не стало. Всіх людей вивезли, будівлі розібрали, все розорали і посадили ліс. Така ж доля спіткала і хутори довкола Данилової гори. На ній високій залишилася лише церква. Зберігся фрагмент (східна частина) кам'яної стіни ще від Данила Галицького.

В цих лісах, навколо цих сіл багато пам'ятних місць героїчного повстанського минулого, куди з'їжджаються люди пом'янути великі жертви, що понесли люди цього краю.

18 травня 2016-го сюди прибула група Рівненських письменників, кінорежисер з оператором, щоб пройтися з камерою по цих важко доступних місцях і надати ширшого розголосу тим слідам, показу героїки, того, що ховають шумські ліси. Склад групи – автор статті у ролі ведучого, прозаїк Віктор Мазаний в ролі фотокореспондента (зі своїм «Кеноном»), поет Ростислав Слободенюк, що був за водія зі своїм авто, а ще асистентом оператора Миколи Величковського, та кінорежисер Василь Рябунець.

Коли ми в'їхали у шумські ліси, розпочався дощ. Важкі сірі хмари затягали небо зі сторони Кременеччини. І, здавалося, не рухалися, а стояли над горами, над цими безмежними лісами. Півгодини ми пересиджували в автомашині, чекали, коли перейметься дощ. І коли він почав дрібненько сіяти, ми взялися до роботи. Запрацювали режисер з оператором і над ними з парасолею асистент. А фотокореспондент у накидці-дощовику, навіть прилягаючи до землі, вихоплював усе що йому впадало в очі.

За якихось півтори-дві години під'їхали у Стіжок. Об'єктиви зразу були направлені на велику церкву, що красувалася на горі у золотавому фарбуванні. Вона залишилася єдина у спаленому селі, бо була цегляна. Далі був музей, де його господиня Світлана у вишиванці, надавала коментарі до експонатів. Чорно-червоний портрет Данила Галицького. Тут ми і почули про Данилів град. Заснував його князь Роман, коли перебуваючи тут, почув, що у нього народився син. В його честь і названо град.

А далі – мокрі дороги і доріжини між горами і по горах покритих густими лісами. І тут виявився, як посланий Богом для нас, Ярослав Тимошук. Він і став нам провідником. Першою постала перед нами Данилова гора, яку так і не взяли монголи. По мокрій землі, важко дихаючи, подолали крутий підйом до вершини увінчаної церквою Святої Трійці. Раз у рік правиться у ній на другий день Зелених свят. Тут зустрічаємо другого Тимошука, Василя. Про сім'ю Тимошуків колись писалося: «...похилого віку батько з матір'ю і чотири сини! Вони всі співали. І як вони підносили ті пісні, що колись з ними виступали у похід їх старші побратими-повстанці».

Василь Тимощук – староста обох церков. Поруч з ним зустрічаємо художників із Тернополя. Знаний Богдан Ткачик. Готують церкву, підмальовують до престольного свята.

І знову дорога. Попереду на своєму авто Ярослав, і ми ледве встигаємо за ним. Дорога виринає із лісу і перед нами – Антонівці. Вірніше місце, де вони були. Зупиняємося біля старого цвинтаря зарослого густо деревами чагарником. Через дорогу від нього – кам'яний підмурівок від церкви, яку спалили більшовики, а звернули на блискавку. Бує густа зелена трава. Із неї видніються старі кам'яні хрести, покриті чорним від часу мохом. Недалеко від церковного підмурівку могила курінного Осипа. То був один із перших повстанських командирів, що загинув у бою.

В даліні видніються декілька хатинок попід лісом. Дехто із виселених селян повернувся до рідних місць. Над дорогою, що протинає ліс, виглядають великі кам'яні глиби геть зарослі хащами. То залишки, місце від школи, де колись лунав дитячий гомін.

Коли прощалися з Антонівцями, над ними спалахнула яскрава насичена райдуга, впираючись кінцями дуги у густі мокрі трави.

Повертаючись у глибокий непрохідний ліс, добираємося до штабу УПА. Велика дерев'яна будова. Просторий зал. На стінах експонати, портрети командирів. Перші зачинателі повстанського руху в цих місцях «Крук» і «Хрін». Фото начальника штабу угруповання «Волинь-Південь», «Кропиви». На столі – гора пасок і пакети із крашанками. До загиблих повстанців, до їх духу люди принесли великодні дари. Недалеко тече жолобком чиста вода із джерела опорядженого нашим провідником Ярославом.

І останній наш вихід на найвище місце, до повстанських могил. Опоряджені могили під березовими хрестами. Лунає повстанська пісня. Оператор Микола Величковський довго заворожено направляє об'єктив на святі місця.

Пізно увечері ми прощалися із Шумськими лісами, зі Стіжком.

* * *

Старий Стіжок, Антонівці... В лісах –
Трагічний слід, як і по всій країні.
В одному загусає попіл-прах,
А другі ледве зводяться з руїни...

НАД КАЛЕНДАРЕМ

НАД КАЛЕНДАРЕМ В ДЕНЬ ЙОГО ЗАКІНЧЕННЯ

Коли проглянулися місяці, неділі, дні –
Як величезний стіг полишені позаду...
А ще за ним – і всі роки, що бовваніють
як стоги в тумані,
що ти вкладав нелегкими снопами днів.
І ти стоїш обтяжений роками,
як сивий скиртоправ, досвідчений,
на самому вершку іще одного року,
з якого видно все – той довжелезний шлях
волинськими горбами,
з яких оті нелегкі зносились снопи.
Вивершуючи стіг, опівночі зійти,
щоб розпочати знов, новий – вже Новий рік!

ПОРІГ

(Експеримент на примітиві)

Стертий, вичовганий поріг,
Скільки постатей, скільки ніг
Протопталося по ньому (рóки),
З нього крок і в життя широке.

Не раз хата була сумна:
Опускалась на ньому труна,
І топтались гурти весільні –
Свашки їх не пускали в сіни.

І стелилася від порога
Не одна у світи дорога,
Було щастям комусь вертати
І на ріднім порозі стати.

Після довгих в житті доріг
Я на витертий став поріг,
І немов прикипіли ноги,
Бо назустріч – уже нікого.

І війнула із хати пустка,
Не цвіте в дверях мамина хустка.

* * *

Гине сад, на очах гине сад
І зробити не можеш нічого,
Ранній грім був провісником того –
Зітліває примерзла краса.
Зелен-світ не порадує нас,
Не порадує, не обдарує.
І налитий жорстокістю час
В хмарах чорних над нами вирує.

СОНЦЕ ГРАЛО

Зелені, жовті і червоні кола
Пливли від сонця, граючи в очах,
І золотом дзвеніли видноколи...
На паску, крашанки текла свіча –
Цвіло хустками довкіл церкви коло,
Серветками з корзин: «Христос воскрес!»,
І мінились зелені, жовті кола
З врочистих, сонцем граючих небес.

СОНЯЧНИЙ ДЗВІН

Цілий день розливається дзвін великодній,
Прославляється день воскресіння Христа,
Переливами дзвонів добра вістка зліта –
Світла радість за смутком по страстях Господніх.

Розливається дзвін, небом сонячним лине,
В заметілі садів гул бджолиний стоїть,
Світ, як цвіт, переповнений співом пташиним,
І терновий вінок – розцвітаюча віть.

* * *

Досягнена вершина –
Поїжджена машина,
Зневажений при русі пішоход...
І хламом із Європи
Дороги повнять хлопи,
І жде народ на долі поворот.

НЕРОЗГАДАНІСТЬ ОПРОМІНЕНА РАДІСТЮ

В цьому морі облич, зосереджених і сумних
доль жіночих – блідих, заклопотаних,
недолюблених чи уярмлених...
Чи холодних, тих високомірних – байдуже
споглядаючих в «Ауді» чи «Мерседесів».
«Умножающих скорбь» для поетової душі.
Знати – є та одна з блиском карих очей,
сяючих непідробною радістю,
що тебе опромінюють...
Задивляєшся і дивуєшся
звідкіля оте сяюче джерело?
Чим налите воно, чим напоєне?
І таке нерозгадане, незрозуміле
і заховане в цьому світі проблем
за фасадом краси.

* * *

*Найбільше люблю зорі, птахів і дерева
(Зі статті «Всі діаманти»)*

Хоч хрещений, та все таки язичник,
І я молюся до високих зір.
Казали, витягла з дупла старої дички
Мене бабуся... А смачні гнилички! –
То ж до дерев любов чи не з тих пір.

Ну а душа, мабуть, явилась птахом,
Що так крилату ваблять небеса,
І ту безмежність з дотиками страху
Переважає зоряна краса,
Що в темну ніч яскраво нависа.

Вже груша та, бабуня та сухенька –
Скраєчку пам'яті... Не розрізня вже зір,
Нова рідня – наш сад частує ниньки
Мене... І пташину – до пізніх пір.
Як з неба – стільки тут гранчастих зір¹.

---

¹ Назва яблук

ДИПТИХ-РЕКВІЄМ

1

Василю, соку березового б напитись,
Саме почав текти,
Березам у Заболотті поклонитись,
З якими підносивсь ти.
Весна молода розчиняє двері,
Пробуджуються гаї,
Та більш не відіб'ють це на папері
Розлогі рядки твої,
Що як у пахучі вінки сплелися,
З дорогами переплелись,
Злилися у них Волинь і Полісся
І сонячно-синя вись.
Перед якими стояв уклінно,
Немов перед знаменом,
У серці гарячим жила Україна,
Любов'ю горіло воно.

РАНИМЕ СЕРЦЕ

Яскраво живим приснився Василь...

Живуть поети-штукарі,
Їм легко пишеться, ведеться...
І – від ранимої зорі –
Поети серця.

Коли їм пишеться-болить
І скупане у серці слово
Приходить у врочисту мить
Святково.

В нім все від рідної землі,
Бо й пагін сам живий від неї
І спів ранимий Василів –
Поета Гея.

* * *

Земля не зелена,
Іще не гримить,
Прокинулись клени,
Береза ще спить.

Прибульцем іду
По ранковім саду,
Лиш згадки живі,
А слідів не знайду.

Давно бо розтало,
Дивлюсь довкруги –
Усе позмивали
Дощі і сніги.

Кора на березі
Пробита, та ще
З-під гострого леза
Сльоза не тече.

З теплом запульсує
Березова кров.
А з кленів струмує
Земне нам добро –
Вже соку відро!

* * *

Невтішно сприйняті людьми –
На голе дерево-громи.
Як абрикоси в нас цвіли!
Над ними бджоли відгули.
І через декілька вже днів
Їх цвіт рожевий порудів.
Ці перші спалахи весни
Коротку радість пронесли.
І гірко дивляться на них
Посіяні ще до зими
Цибуля з грядки і часник...
Чи обпалили так громи?
...Та додивляється ще сні
Сад не пробуджених дерев.
Своя пора своє бере
Не за календарем весни.

БЕРЕЗЕНЬ

За морозцем, за снігами
Йде березень між берегами.
Зупиниться над потоком,
Беріз напуває соком.
Березовий сік зі снігом
Аж зуби ломить... Та втіха! –
Від першої насолоди.
Ковтками холодними студить
Березовий сік ще й з льодом –
Неначе колом у груди.
Отак не раз почаствує
Нас березень. Так веснує,
Що аж надуває вуха
Вже тепла його завірюха...
Та капле, грає на сонці
Весна у березовім соці.

* * *

Радує очі і серце весна,
Все оживає, цвіте, зеленіє,
Пахне земля свіжа з-під чересла,
Кільчаться перші ростки і надії.
Радує душі, як і колись
Теплий, пробуджений подих природи...
Але з ефіру знов донеслись
Прикрі новини... про втрати... зі Сходу.

НАШ ДВІР

Медовожовта липа восени
Яскравіша від пахнучої влітку,
Стоять струнки довкола ясени
Зелені ще, вздовж огорожі-сітки,
Як варта вколо двору – від вітрів
І птаству – від напасного шуліки.
Палає клен – іще не відгорів,
Сусід старезного та плідного горіха.
Тут пахне осінню, віджилим зусібч,
Старовиною... Давніший орнамент.
Стікає листя із беріз, як свіч, –
Оголюються перед ясенами.

* * *

Старий горіх... Вже й ти – старий.
Але горіх іще старіший
І так горіхами нас тішить...
І він родив, і ти творив,
І наплотив чимало віршів,
І думаєш – когось потішив,
Чи може сам себе душив?..
Душі вільніше і світліше
Було натхненної пори.
А ще такі зринали вірші –
Піднесені, як прапори.

ПАСТОРАЛЬ

Як на стрімку черешню
Було несила здертись,
Пастушку він тамтешню
Покликав, щоб опертись.

Але як став збиратись,
Вповільнилися рухи –
Став стовбурець впиратись,
Уперся в її руки.

Це вже ставало грою...
І враз донизу рвійно
Рапавою корою
Сповз у її обійми.

Притислися до стовбура
В цілунках... Й впали, врешті,
В обіймах. І на сто було –
На ній, мов на черешні.

ОДНОЄДНІСТЬ

Літа – веселка із дитинства мого
Над світом – у сумні літа (зібралось їх),
Всі дохідні місця, посади всі мої,
І ті літа, і всі мої дороги –
Вляглось, як до полишеного стогу...
Тут знов, як той хлопчина босоногий,
Що зупиняв із гірок ручаї,
Стою з одним сумлінням перед Богом.

ДУША ВИМАГАЄ КРАСИ

Десь-колись в інтерв'ю чи статті я висловився: «Якби в Україні було так, як у Франції чи Англії, я писав би чисту лірику і не було б стільки болю та інвектив, громадянських мотивів...»

І ось після стількох видань (35), оглянувшись на те розмаїття, постеріг дивні паралелі, що витворилися не задумано, а самі собою: збірка політичної поезії «Україна під Сатаною» (1977) і за нею – збірка лірики «Це інший світ» (1998). Публіцистика у збірках «Такий день» і «Спротив», і тут же збірки інтимної лірики «Яблука чаклунки» та пейзажної – «Грані грози».

Книжка прози «Бурелом», де багато крові, і – повість поетичної прози «Голибіси». Виболені після Майдану і під час АТО збірки публіцистики «Слова, що необхідні, як патрони» та «Білі голуби над Шумськом» і зоряна лірика «Подароване небом». Отак після болю, трагічних мотивів душі бажалося краси, слова-бальзаму, подиху дивної української природи, споглядання чарівної вроди «Хоч би поглянути услід / І залишитися щасливим».

І після наведених прикладів – де ж залишаюся я, згадуючи моїх знайомих талановитих Галину Тарасюк і лауреаток «Солодкої Дарусі» та «Епізодичної пам'яті», чи обласканого високими посадами лауреата Шевченківської премії Романа Лубківського?.. Одного приїзду до Львова, йдучи з Романом вулицею Руською, запитав про Богдана Стельмаха. Він щось розповідав і сказав: «Якби я мав такий талант, як у Богдана...». Богдану Стельмахові Шевченківської премії не дали.

Десь півтора-два роки тому, незадовго до смерті, Роман Лубківський двічі негативно відгукнувся про «всезнаючу» (його вислів) Вікіпедію. Йшлося про когорту шістдесятників. Туди включено 29 поетів і в кожного

подано довгі реєстри творів. Моїх подано 629. У Романа – кільканадцять... Заслуги у Романа Лубківського великі. Він багато зробив як перекладач. Але чомусь зачепила ота кількість... А на кого ж ображатися мені, що тільки після моїх 70 років так звернули увагу – і то невідомі мені люди! Навіть подякувати не знаю кому...

РЕЦЕНЗІЇ

«Три книги любові» – такий літературний проект склали поетичні збірки «Спротив» (українська доля, відсвіт її трагічно-героїчної барви у людському серці). «Яблука чаклунки» (захоплення перед дивом жіночої вроди). «Грані грози» (природа у її безмежних виявах). Збірки вийшли у 2007-2008 роках. Не дочекавшись відгуку професійних літераторів, автор звернувся до фахівців мови і літератури школи м. Рівного. І ось що з того вийшло.

Відгук на збірку Степана Бабія «Спротив»

Одного травневого дня до моїх рук потрапила збірка поетичних творів Степана Бабія «Спротив».

«Україна моєї великої дорогої ідеї перетворилася в Україну мого великого болю», – перші рядки відлунювали тривогою і сумом. І далі: «Україна, якій віддано все, нині виявилася не моя». У душі народжується тривога і спротив.

Читаю сторінку за сторінкою, рядок за рядком і розумію, яка глибока рана і всеохоплююча любов до землі своїх звияжних і таких нещасливих предків, рідної України з втраченою перемогою, але сильною вірою.

Поет говорить зболеною душею і таврує космополітів-міщуків, яким байдуже, де лежать славні воїни – повстанці і сучасні лицарі. «Нас не буде щоб ви були, щоб над банями храмів наших великодні дзвони гули», – говорять самі душі доблесних воїнів-синів України до нас із вами.

Чи не даремно покладали свої голови кращі з кращих, чи даремно ридали матері, шукаючи хоч якийсь слід по лісах і степах.

Поет нещадно таврує тих, хто зрадив високу ідею задля розкішних палаців і ситого життя. Він згадує славного українського пророка Шевченка:

А панам лукавим
Нащо здалась козацькая
Великая слава.

І ніби не було втрат і перемог, бо: «Вони там-наверху фешенебельні зводять палаці, / Ти – між книг, наче в келії схимник, монах, / Молишся за Україну (кривавиться серце і плаче) ...».

Ця збірка – своєрідна поетична ілюстрація до історії дорогої і такої рідної землі.. За неї в УПА боролись батьки, а цвіт нації і родини – син загинув у наші дні від того ж ворога у кривавому вирі.

На сторінках цієї книжки виринають і Наливайко, і Шевченко, і надія на нового провідника нації, і Дермань, і Кременець, і антисвіт. «Той антисвіт – Сибір, далекий Схід, ...він холодом поглинув кожен слід», – крик душі поета, обірвана доля земляків ...і рідного сина.

Книга змусила думати, співпереживати, знайшла відголос у вдячного читача. Паростки любові до України і гостре почуття необхідності захистити її. Любов, біль і спротив проходять через кожен рядок поезії, через нашу думку і розум. «Спасибі, поете, від вдячних читачів», – колись скажуть земляки і всі люди в рідній і дорогій Україні.

Смаль М. А.

Відгук на збірку Степана Бабія «Грані грози»

Емоційним багатством відзначається пейзажна лірика Степана Бабія, що ввійшла до збірки «Грані грози».

Природа для поета така ж одухотворена, як людська душа, щось значно більше, ніж просто група дерев чи стихія. Це окремий світ у світі, до речі, завжди набагато щедріший і чистіший від людського.

Природа, ніби відчуваючи настрій людини, приймає її болі й страждання, наснажує світлою радістю і тихим умиротворенням, дарує відчуття скороминущості суєтного людського життя й вічності навколишнього світу, і поет відповідає їй любов'ю й вдячністю.

У збірці поезій «Грані грози» Степан Бабій прагне художньо осмислити світ природи, краси осені, зими, весни. Творчій манері автора властиві образність, відвертість думки. Вірші захоплюють емоційністю, щирістю, довірливістю інтонацій, змушують думати, надиhaють, кличуть.

У поетичних творах Степана Бабія віддзеркалився світ людини, умудреної літами і життєвим досвідом, натури щирої, душевної, ліричної.

Збірка «Грані грози» адресована всім, хто захоплюється красою природи, чує її чисті мелодії.

Філь В. О.

Відгук на збірку Степана Бабія «Яблука чаклунки»

Жінка, щедра на ласку й піддатлива, і від того не менш бажана, і чоловік, втолений і здається, неприємний, але від того не менш палкий, – ось фокус уваги автора.

Таємниця двох стає ще більш природною від присутності невідповідних свідків – лісу, вітру, зірок, квітів...

Чуттєвість, еротичність довершують любовні почуття, якими ліричний герой переповнений. Він, хто сприймає кохану як «поему» для захопленого читання, сподівано виявляється романтичним (*«І квіти за тобою нахилилися»*), чутливим (*«Вона іде. а я стою й радію. /Що настріч Бог оцю красу послав»*), жагучим (*«У дзвоні серця, у бурхливій крові /Жахтить, вирує полум'я любові»*). Самохарактеристика *«Захоплений хвилями почуттів, / Піднесений, рвійний... Один перед дивом»* – якнайвдаліше передає емоційний стан ліричного героя.

Образ жінки переливається усіма барвами життєрадісності. Вона й *«келих вина»*, і *«гаряча скрипка»*, й *«відкрита амфора»*, й *«коштовний камінь»*, і *«найкраща з квіток»*.

Окремі поезії мовби просяться до співу (*«Неначе ніжно вдарило по плесі...»*, *«Зоря»*), а збірка сприймається хоралом гармонії душі й тіла.

Володимир Радзівський